

Monety kolekcjonerskie

nominał	20 zł
metal	925/1000Ag oraz ceramika
stempel	zwykły
średnica	38,61 mm
masa	28,28 g
wielkość emisji (nakład)	51.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej na tle panoramy zamku w Malborku. Z lewej strony orła oznaczenie roku emisji: 2002, z prawej napis: 20 / Zł. U góry półkołem napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Wizerunek zamku w Malborku od strony rzeki. Na jego tle średniowieczny portal z kaplicy św. Anny, wykonany z ceramiki. U góry półkołem napis: ZAMEK W MALBORKU.

Projektant monety: **Roussanka Nowakowska**

nominał	2 zł
metal	stop CuAl5Zn5Sn1
stempel	zwykły
średnica	27,00 mm
masa	8,15 g
wielkość emisji (nakład)	680.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20-02, pod orłem napis: Zł 2 Zł, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA poprzedzony oraz zakończony sześcioma perełkami. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Wizerunek zamku w Malborku od strony Baszt Mostowych. U góry napis: ZAMEK W MALBORKU.

Na boku ośmiokrotnie powtórzony napis: NBP, co drugi odwrócony o 180 stopni, rozdzielony gwiazdkami.

Projektant awersu: **Ewa Tyc-Karpińska**

Projektant rewersu: **Roussanka Nowakowska**

Monety zostały wyprodukowane w Mennicy Państwowej SA w Warszawie.

Skład i druk: Drukarnia NBP

W dniu 23 października 2002 r. Narodowy Bank Polski wprowadza do obiegu monety kolekcjonerskie „Zamek w Malborku”, o nominałach:

- 20 zł - wykonana stemplem zwykłym w srebrze,
- 2 zł - wykonaną stemplem zwykłym w stopie CuAl5Zn5Sn1, tzw. Nordic Gold.

Zamek Malborski, „Marienburg”, jest największą ceglana twierdzą w Europie i uznaje się go powszechnie za jeden z najwybitniejszych przykładów architektury gotyckiej, zarówno pod względem artystycznym, jak i nowatorskich rozwiązań budowlanych.

W końcu XIII wieku Niemiec mieszczenie założyli w Palestynie Zakon Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie, zwany popularnie Krzyżackim. Miał on na

celu niesienie pomocy pielgrzymom oraz obronę Ziemi Świętej. Nieoficjalnie miał też reprezentować interesy cesarstwa niemieckiego. Bracia zakonni ślubowali opiekę nad ubogimi i chorymi, a także obowiązek walki z niewiernymi. Dało to Krzyżakom pretekst do utworzenia własnego państwa w Polsce, do której trafili za sprawą Księcia Konrada Mazowieckiego około 1226 r.

Właściwy podbój okolicznych ziem rozpoczął się w 1234 r., kiedy z udziałem rycerstwa polskiego i niemieckiego zorganizowano pierwszą wyprawę krzyżową do Prus. W 1234 r. papież Grzegorz IX wydał bullę, w której najpierw przejmował pogańskie Prusy pod swoją jurysdykcję, a następnie oddał we władanie Krzyżakom, bardzo dbającym o opinię obrońców chrześcijaństwa i spadkobierców tradycji krzyżowych.

W latach 1275–1300 na naturalnym wzniesieniu nad brzegiem Nogatu stanął na planie czworokąta zamek konwentualny (inaczej komturewski lub dom zakonny). Był on przede wszystkim budowlą obronną. Na I piętrze mieściły się dwa najważniejsze pomieszczenia: kapituła (odbywały tam się posiedzenia konwentu) i kaplica. Wyżej mieściło się tymczasowe dormitorium (tzn. sypialnia) dla braci, a piwnice przeznaczono na pomieszczenia gospodarcze. Rozbudowa trwała 40 lat, a po jej zakończeniu budowla przekształciła się w silnie umocniony Zamek Wysoki. Na II piętrze południowego skrzydła mieścił się refektarz – miejsce, w którym spożywano posiłki oraz spędzano wolny czas. Kaplicę rozbudowano do rozmiarów kościoła o dworskim charakterze. W przyziemiu znajdowała się kaplica św. Anny, miejsce pochówku wielkich mistrzów. Braci grzebano na zakonnym cmentarzu położonym przy wschodniej ścianie Zamku, w sąsiedztwie kaplicy. Na wewnętrznym dziedzińcu wybudowano krużganki, służące do komunikacji między skrzydłami oraz jako miejsce procesji, a także skalające elewacje. Na przedłużeniu południowo-zachodniego naroża wybudowano wieżę zwaną Gdaniskiem, połączoną z resztą zamku drewnianym przesłaniem. W czasach pokoju wieża pełniła rolę toalety zamkowej, a na czas wojny, w razie sforsowania murów obronnych przez nieprzyjaciela, po zburzeniu drewnianego łącznika mogła stanowić mocny punkt obrony przed najeźdźcą.

W 1309 r. wielki mistrz przeniósł swą siedzibę, a zarazem stolicę państwa zakonnego do Malborka. Zmiana charakteru Zamku Wysokiego wymusiła zmiany przedzamcza. Z czasem, gdy rola Malborka zaczęła rosnąć, po północnej stronie dobudowano Zamek Średni. Składał się on z trzech skrzydeł, z których najbardziej imponujące było skrzydło zachodnie, mieszczące Pałac Wielkich Mistrzów. Podejmowano tam znamienitych gości, by mogli w pełni docenić potęgę państwa krzyżackiego. Oficjalne życie toczyło się w refektarzach – Żimowym i Letnim. Gości witano w reprezentacyjnej Wielkiej Sieni. Na prywatne apartamenty składały się m.in. tzw. garderoba z toaletą oraz kaplica św. Katarzyny. Wschodnią część Zamku Średniego zajmował komtur ze swoimi urzędnikami, w Północnej mieściła się infirmeria (izba chorych), największa w całym państwie zakonnym. Zamek Średni pełnił rolę „hotelu” dla przybywających z Europy gości. Wielki Refektarz, zwany Salą Rycerską i mieszczący przy stołach do 400 rycerzy, był ogrzewany zimą za pomocą niezwykłego „hypocaustum” (podobnie jak kapituła): gorące powietrze, docierające z nagrzanych w piwnicach kamieni, za pomocą 36 otworów w posadzce ogrzewało pomieszczenia do ok. 20°C przy temperaturze na zewnątrz –15°C. W piwnicach mieściła się również kuchnia z wielkim piecem oraz przylegające do niej małe mieszkanie kucharza. Naprzeciwko Wielkiego Refektarza była łaźnia, w której - zgodnie z nakazami reguły - co dwa tygodnie zażywano kąpeli w wannach albo w saunach. Na Zamku Średnim była też toaleta dla gości Zakonu.

Ostatnie powstało Przedzamcze (Zamek Niski), stanowiące zaplecze gospodarcze. Znajdowały się tu: olbrzymi, czteropię-

trowy spichlerz, stajnie, obory, stodoły oraz piekarnia, kuchnia, browar, szpital i mieszkania dla czeladzi.

Zamek konwentualny otoczony był fosą, do której wodę doprowadzano za pomocą specjalnie wybudowanego kanału Młynówki z odległego jeziora. Fosę tę z czasem osuszono. W XIV wieku fortyfikacje zamkowe połączono z miejskimi, Zamek Niski wzbogacił się o dodatkowy element fortyfikacyjny – Karwan, w którym mieścił się największy krzyżacki arsenał, a także kaplicę św. Wawrzyńca, mieszkania służby i szpital.

W tym samym wieku powstały jeszcze mury obronne, tzw. linia lub wał von Plauena (Wielkiego Mistrza). Fortyfikacja, wzbogacona o 5 bastionów, uwzględniała użycie do działań obronnych artylerii, tworząc w ten sposób potężną twierdzę, niemożliwą do zdobycia w czasie wojny trzynastoletniej.

Zespół zamkowy budowano przez około osiemdziesiąt lat. Łącznie z fortyfikacjami zajmował obszar o kształcie prostokąta o bokach 800 x 250 metrów. Tak rozbudowany zamek razem z ufortyfikowanym miastem tworzył ogromny kompleks militarno-gospodarczy średniowiecznej Europy. W tym stanie, bez uszczerbku przetrwał kilka wojen z Polską i potężne oblężenie w roku 1410, po klęsce zakonu pod Grunwaldem. W czasie wojny trzynastoletniej broniła go najemna załoga wojsk zaciężnych z Czech. Wobec zażądania przez Krzyżaków z wypłatą żołdu, Czesi przejęli zamek w zastaw, po czym ich dowódca, Oldrych Czerwonka, odsprzedał w 1457 roku twierdzę królowi polskiemu Kazimierzowi Jagiellończykowi. Od tego czasu zamkowi nadano status czasowej rezydencji królów polskich. Najdłużej bawił w niej Stefan Batory, gdy walczył ze zbuntowanym Gdańskiem. Ostatnim polskim królem, który odwiedził Malbork, był August II Sas.

Przez 300 lat zamek był miejscem obrad stanów. Na stałe przebywała w nim 200-osobowa obronna załoga. Rezydowali tu starostowie, podskarbowie, skarbnicy i ekonomowie ziem pruskich. Pod polskim panowaniem zagospodarowanie zamku zmieniało się zależnie od potrzeb. Zamek pełnił funkcję arsenału Rzeczypospolitej, a także był jedną z twierdz na jej północnych rubieżach. Od 1568 r. urzędowała w nim Komisja Morska – powołana przez Zygmunta Augusta pierwsza polska admiraliczka, a w latach 1584 – 1601 działała mennica. Wraz z rozwojem sztuki wojennej, a głównie rozwojem broni palnej, zamek stopniowo tracił funkcje militarne.

Po zniszczeniach w czasie wojen szwedzko-polskich Zamek Malborski zaczął popadać w ruinę. Po pierwszym rozbiore Polski w 1772 r. Malbork dostał się pod panowanie pruskie. Pomieszczenia przerobiono na niskie magazyny i mieszkania dla oficerów. Niskie – bo za pomocą drewnianych stropów utworzono aż pięć kondygnacji. W Pałacu Wielkich Mistrzów uruchomiono manufakturę bawełny, w Wielkim Refektarzu odbywały się zaś konne musztry wojska. W tym celu zniszczono portal, okna i ceramiczną posadzkę. Jednak już od początku XIX wieku rozpoczęto tzw. rekonstrukcję romantyczną, wzorowaną na gotyku. W 1882 r.

Konrad Steinbrecht rozpoczął rekonstrukcję scjentystyczną (czyli uwzględniającą założenia jednoci i stylu, poprzedzoną badaniami naukowymi). Do 1922 r. zrekonstruowano fragmenty murów obronnych z bramami i basztami, przywracając warowni wygląd, jaki mogła mieć w czasach świetności krzyżackiej. Dzieło Steinbrechta kontynuował Bernard Schmidt do 1945 r.

W czasie II wojny światowej wojska niemieckie zmieniły Zamek Malborski w twierdzę, urządzając w niej punkt ostatniej obrony. Od stycznia do marca 1945 r. była oblegana przez armię sowiecką. Atakujące wojska rosyjskie, używając ciężkiej artylerii, zniszczyły dużą część zamku i prawie całkowicie Starówkę, pozostały tylko częściowo zniszczone dwie bramy miejskie, szkoła łańciska, ratusz, mury obronne miasta oraz kościół św. Jana. Po ucieczce Niemców w 1945 r. Rosjanie jeszcze przez trzy dni ostrzeliwali zamek.

Po zakończeniu działań wojennych nie brakowało głosów, by zamek rozebrać, jako świadectwo niemieckiego panowania na polskiej ziemi. Początkowo, przez 5 lat, był on w gestii warszawskiego Muzeum Wojska Polskiego, a następnie trafił pod zarząd Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. W latach pięćdziesiątych był już udostępniony do zwiedzania. W 1959 r. pożar zniszczył dachy Zamku Średniego. W celu odpowiedniej opieki nad zabytkiem w 1961 r. powołano Muzeum Zamkowe w Malborku, a po kilku latach zespół zamkowy zaliczono w poczet zabytków klasy „0”. W pierwszym etapie odbudowy zrekonstruowano bryły Zamku Wysokiego i Średniego. Od lat osiemdziesiątych trwa restauracja Przedzamcza oraz konserwacja wystroju wewnątrz Zamków: Wysokiego i Średniego.

W 1994 r. na mocy zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zabytek zaliczono do najważniejszych pomników historii Polski. Najwyższą godnością było natomiast wpisanie zespołu zamkowego w Malborku w grudniu 1997 r. na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.

Muzeum Zamkowe w Malborku jest w gestii Ministerstwa Kultury. Składa się z trzech części: Zamku Wysokiego, Zamku Średniego oraz Przedzamcza. Do zwiedzania udostępnione są zamki, a w nich wystawy, m.in. militariów, wyposażenia, rzeźby, witraży, architektury, biennale ekslibrisu, a także największa i najcenniejsza na świecie kolekcja wyrobów z bursztynu. W letnie wieczory odbywa się na zamku widowisko typu światło i dźwięk pt. "Krzyżem i mieczem" oraz impreza plenerowa pt. „Oblężenie Malborka”. Muzeum współpracuje z wieloma placówkami w kraju i za granicą, czego efektem są m.in. wystawy eksponatów z Ermitażu w Petersburgu.

Jacek Spychała
Muzeum Zamkowe w Malborku

Wszystkie monety kolekcjonerskie są prawnym środkiem płatniczym w Polsce.